

Գառանիլ — Աղողեր:

Արլինի չինիմի մարդ մի կնիկ. սրանք ունենաւմ են էրկու էրեխայ. Համայ էս էրեխէքը ազտքուայ կնկանից են բինում. ընդուր հմար էլ էս եղի կնիկը գրանց ըսկի օր չէր տալի. Ասենի կնիկը շատ էր զուռում մարդին. որ էդ էրեխէրանցը տանի մի գհուլ կորցնի՛ համայ մարդը չէր լսում:

Մի օր էլ աշունքին, մարդը սերմի ցորէնը հազրում ա, որ առաւոալ տանի արտը՝ ցանի. Անիկ գու կնիկ. քշերը վէ կաց, սերմացու ցորէնը աղանձա՛ էլ եղ լցրա ջուալը, որ մարդը տանի ցանի՝ գուս ճգայ:

Մարդը առաւօտը թէզ վեր ա կենում, սէլը լծում, սերմացուն գնաւմ վրէն, էթում արտը ցանում՝ եղ գալի. խեղճը ինչ ա իմանում կնկայ սատանութիւնը—ինքը բէխաբարու Անց ա կենում մի ամիս էրկու ամիս՝ խալիի արտերը կանանչում ա, էս մարդինը՝ չէ:

—Այ կնիկ կասի. բաս էս ոնց պտի անենք. խալիի ցորէնները կանանչել ա, գեռ մի թզաչանք էլ գեննիցը բանձրացէ՛ մերմնքը ըսկի ծկթել էլ չեն. էս ի՞նչ բաս պտի ընի. Անիկը կասի.

—Այ մարդ. ես գրա գեզը գիտամ, թէ արիր՝ իմաց կաց ցորէնդ կ'կանանչի. թէ չէ հօ չէ—էս տարի տնհաց կ'մնանք: Տար էդ երկու էրեխիդ մինը արտի էս գլխին մորթա՛ մինը էնտես ոնց ա կանանչում. թէ չկանանչի՛ էս տամ. Մարդը կասի.

—Այ քեաֆուր, այ անԱստօծ. ես ոնց կ'զմըշեմ խմ աղիզ բալէքը սանեմ մարթոտեմ, որ ինչ ա արտս պտի կանանչի. Զըհանդամին կանանչի՛ սեւ խաւարին. որդկերանցիցս ձեռը վեր ունեմ, թէ պտի ցորէնս կանանչի:

—Դու գիտաս, այ մարդ. ես մի բան էր ասեցի, սրանից գէնը քէֆը քունն ա, ինչ կուզես արա. կուզես մորթա՛ կուզես՝ չէ. դու անհաց կ'մնաս. ինձ ինչ:

Խեղճ մարդը մնացել էր էրկու կրակի միջին. — էրեխէքանցը տանէր մորթէր՝ ձեռը չէր զորում. չմորթէր՝ ինչ անէր. պտի սոված մեռնէին. Ակրծը միտք արեց, որ չըրպանի. հէնց աանի չոլը, ընդէ բաց թօղայ՝ գայ. ինչ կըլնեն կըլնեն:

Ըստենց էլ անում ա: Մի օր վեր առնում էրեխէքանցը հեննէն տաճում ջոլը: Ասում ա—այ որդիք: գուք ըտէ կացէք, ևս հրէս գալիս եմ: Ասում առ ինքը մի ուրիշ ճամփով եղ գալի տուն, նրանց թողում լինգէ:

Քիր ու աղպէր մնում են մտիկ անկլօն, թէ էս ա որդէ որ ա իրանց հէրը կ'գայ: Մնում են մի սհաթ, էրկու սհաթ՝ տենում են ոնչ հէր կայ ոնչ զագ: Քիրը աղպօրիցը մի պուճուր մենծ ա ընում: գլխի ա ընկնում, որ հէրը բերել ա իրանց ըստէ բաց թողէ՝ ինքը գնացէ տուն: Աղպօրը վեր ա ունում՝ մի ճամփայ բռնում՝ էլժում:

Քիր ու աղպէր սոված, ծարաւ մի քանի օր իրար վրա ճամփաց են էթում: Ճամփէքին էլ որ ասես տուու, զագ չի ռաստ գալի, որ մի պուճուր ջուր էլ ա խմեն—ծարաւու խեղճերը պատըռվում ին: Քիրը ասենք մենծ էր, ոնց որ ընէր էլի կդիմանար, հիմայ աղպէրը չէր կարում զիմանայ: ծարաւու խեղճ աղպօր բերանը պապանձուել էր:

Գալիս են գալիս, շատն ու քիչը Աստօծ գիտաց՝ աղպէրը տենում ա ճամփին մի կողի պճղի տեղ՝ լիքը ջուր:

— Քուրիկ, ասում ա: Էս պճղիցը մի քիչ ջուր չխմեն: ախար ես ծարաւ մեռաց, է:

— Զէ, չէ, չէ, աղպէրը ջան, մի խմի, կով կդառնաս: Մի քիչ էլ կաց, էս ա որդէ որ ա աղբուր ռաստ կդայ՝ կխմես:

Մի քիչ գալիս են՝ աղպէրը տենում ա մի ուզտի ոտի տեղ, մէջը լիքը ջուր: Ուզում ա խմի՝ քիրը չի թողում: ասում ա—ուզտ կդառնաս: Մի քիչ էլ գալիս են, տենում են մի ձիու ոտի տեղ, լիքը ջուր ա: Աղպէրն էլի ուզում ա խմի՝ քիրը էլի չի թողում: ասում ա—ձի կդառնաս: Մակուս, ըսենց աղպէրը որդէ մի պուտ ջուր ա տենում ուզում ա խմի՝ քիրը չի թողում:

Վերջը որ աղպօր ճարը կարվում առ ծարաւու թուք ու մուշը կալչում՝ քվօրիցը թաքուն մի գառան ոտի տեղից ջուր ա խմում, ընում մի սիրուն, նաշխուն գառը: Քիրը եղ ա թամաշ անում, տենում ինչ—աղպէրը մի սիպտակ գառն ա գառէ: ենիուցը վազում: շատ ա լաց ընում, մըսկում, համայ էլ որդէ, բանը բանից անց էր կացէ:

Հսենց սոված, ծարաւ գալիս են գալիս, շատն ու քիչն Աստօծ գիտաց՝ տենում են ճամփին մի աղբուր կազքին էլ մի եքայ

շինարի ծառը։ Կո աղբբումը մի կուշտ ջուր են խմնեմ, ծարաւները կոտրում։ Ենիսայ քիրը նիլնում ա էդ շինարու գլուխը, գառնիկ—աղպէրն էլ չինարու տակին արածում ա։

Էդ իրիկունը, թագաւորի նօքարները ձիանիքը բերում են էդ աղբուրը ջրելու։ Խնչ անում են չեն անում։ Ճիանիքը ջուր չեն խըմում։ Գու մի ասի աղջկայ շողքը ընկնում ա աղբը մէջը՝ Ճիանիքը հուշտ են ընում՝ ջուր չեն խմում։

Թագաւորի նօքարները գէսն են մտիկ անում, գէնն են մըտիկ անում։ տենում են զադ չկայ։ մըն էլ որ գլխները չեն բանձրացնում, չինարուն մտիկ տալի՛ տենում են լինչ—մի սիրուն, նաշխուն զադ ընդէ ֆըրֆըրահար ա գալի։ Ճեն են տալի—ինս ես, ջինս ես, ջանավար ես՝ վեր արի տե՛նանք։ Աղջիկը վէ չի գալի։

Թագաւորի նօքարները էթում են թագաւորին խմաց անում։ թէ—թագաւորն աղբած կենայ։ Ճիանիքը տարանիք աղբուրը ջրելու՝ ջուր չխմեցին—հուշտ ին ընում։ Վիրեւ մըտիկ տուխնք, տեհանք մի հրեշտակի նման սիրուն զադ չինարու վրէն։ Խնչքամ ձէն տուխնք՝ վէ չէկաւ։ Չինարու տակին էլ մի սիսլտակ, նաշխուն գառն էր արածում։

Թագաւորը հրամայում ա, որ էթան ոնց որ ընի ծառիցը վէ բերեն՝ բերեն իրա կուշտը։ Էթում են ինչքամ կանչում են՝ ինս ես, ջինս ես, ջանավար ես, վեր արի՝ աղջիկը վէ չի գալի։ Ասում են—ջըհանդամը գեռու, վէ չի գալի։ Ես նաշխուն գառն էլա տանենիք թագաւորին։ Գառը որ աղաք են անում տանեն՝ էն սհաթը աղջիկը ծառիցը իրան վեր ո գցում։ Տենում են լինչ—մի նաշխուն ակն ու արեգակ, հուրի մալաք աղջիկ։ Էնքամ սիրուն, էնքամ սիրուն, էնքամ սիրուն՝ որ չուտես չիրմես, հէնց նրա գիւլ ջամալին թամաշ անես։ Նոր վեր են ունում էրկոխն էլ՝ տանում թագաւորի կուշտը։

Թագաւորը հարցնում ա—ինչ աղջիկ ես։ մէն մէնակ էս զըհերանք լինչ ես շինում։ Նոր աղջիկը նաղլ ա անում, ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի։ Թագաւորն էլ զաթի՛ աղատ՝ բերում ա որտ վրայ պսակվում — օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք անում։

Թագաւորի պալատումը մի պառաւ կնիկ կար, որ նրա աղաքին քօձութիւն էր անում։ Հարսանքից եդը, մի օր թագաւորիցը իզին ա ուզում, ասում ա — տանի՛ խաչեմք նովումք է։

դայնեմ՝ էլ բերեմ։ Վեր առնում տանում։ գառն էլ հննուցը վազ տալէն գալիս ար։ Պառաւը աղջկայ շորերը հանում ա, որ լեզացնի՝ բռժում ա գցում ծովը։

Բա դու հմի արի տես, պառաւը ինչ անում ո չի անում՝ գառանը չի կարում ծովի պայմանը տուն բերի։ — Ծովի էս գլխիցը ըլղղալէն էթում ա էն գլուխը՝ էն գլխիցը գալիս էս գլուխը։ Նոր ինչ հալով, զոռով, գիւղով, ծեծելօն գառին քշում ա ընդիան՝ բերում։

Զագուքեար պառաւը թագաւորի կնկայ շորերը վեր ա ունում տանում իրանց տունը ինքը մի գարձըւորած, սեւ աղջիկ ա ունենում։ Նրա շորերը սրան ա հագցնում՝ տանում թագաւորի պալատը, ասում ա — թագաւորն ապրած կենայ, հըրէս խանըմիս լեզացրի բերի։ Թագաւորն էլ չի խմանում, որ իրա կնիկը չի։

Անց ա կենում մի օր, էրկու օր, էս պառաւի աղջիկը զաստահիւանդ ա տալի՝ պառկում։ Թագաւորը հարցնում ա.

— Ա՛յ կնիկը սիրոգ ի՞նչ ա ուզում, բերիլ տամ։

— Էսկի զադ չէ։ Էն գառան մնիցը որ մի քանի թիքայ ըլնէր՝ կուտէիր ասում ա պառաւի աղջիկը։

— Բա ասում ես քու հալալ աղպէրն ա։ Հմի զրմիշդ մ՞նց ա գալիս որ ուզում ես մորթիլ տայ։

— Ի՞նչ անեմ։ իմ ջանիցը հօ աղիկ չի շատ էլ հալալ աղպէրս ա, որ սիրաս նրա միան ա ուզում։

Ասենք պառաւի աղջիկը թագաւորին շատ էր զոռում, որ գառին մորթիլ տայ՝ համայ թագաւորի հէնց իրա զրմիշը չէր գալի, որ էնթավուր նաշիւուն, սիրան գառին մորթիր լլաքիմ որ գիտար կնկայ հալալ աղպէրն ա։

Գառնիկ — աղպէրը ըստէ մնայ՝ գանք խաբար տանք սրա քըվօրիցը։

Պառաւը որ նրան գցում ա ծովը՝ էն սհաթը մի սիալտակ ձուկը վրա ա հասնում՝ կուլ տալի։ Զկան փորումը որ խմանում ա իրա գառն — աղպօրը ուզում են մորթի՝ ամեն օր քշերուայ ժամերի վախտին, որ ժամհարը ժամը ատլիս ա ըլնում՝ ծովի միջիցը ձէն ա տալի։

« Ժամհար, գու քու ժամը սիրես՝ թագաւորին կասես իմ գառնիկ — աղպօրը սուրը չքաշի»։

Ըսենց իրեք հետ, ժամշարը քշերուայ ժամը տալիս՝ լսում առ ժամշար, դու քու ժամը սիրես. թագաւորին կասես իմ շառնիկ — աղոփօրը սուրը չքաշի:

ժամշարը մնում ա զարմացած, թէ էս ի՞նչ ձեն պակ ըլնի, վեր ա կենում էժում թագաւորին նազլ անում:

— թագաւորն ազրած կենայ, ասում ա, բո էլ իրեք հետ, քշերուայ ժամը տալիս՝ ծովի միջիցը մի ձեն եմ լսում. —

ժամշար, դու քու ժամը կսիրես, թագաւորին կասես իմ գառնիկ — աղոփօրը սուրը չքաշի:

— Չաւ, ասում ա թագաւորը. Էգուց քշերուայ ժամը տալիս՝ արի ընձ էլ իմաց տու, գամ տենամ էգ ի՞նչ ձեն ա:

ժամշարը քշերուայ ժամը տալու վախարին՝ դալիս ա թագաւորին կանչում: Թագաւորը ժամշարի հենայ գալիս ա ժամը.

Հենց որ ժամշարը ժամը տալիս ա թէ չէ՝ լսում ա զորթ որ մինը ձեն ա տալի. « ժամշար, դու քու ժամը կսիրես, թագաւորին կասես իմ գառնիկ — աղոփօրը սուրը չքաշի:

Առաւօտը որ կյանանայ, թագաւորը կհրամայի որ իրա երկը- րումը ի՞նչքամ թոռչի կայ՝ հաւաքուեն ծովի զրազը՝ թոռ գցեն: Խնչքամ թոռչի կային հաւաքվում են՝ ծովը թոռ գցում. գցում են գցում՝ գուս ա գալի մի սիզտակ ձուկը: Զկան փորը ճղի ա տալի, տենում ի՞նչ — իրա կնիկը ձկան փորումը:

Դառը քփորը որ տենում ա թէ չէ՝ էն սհամեր ճանանչում ա. վազում ա վաթթվում ճտովը. Փաթթվելու բաշտան՝ գա- սը էլ եդ իսան ա ըլնում:

Թագաւորը կնկանը վեր ա ունում՝ տանում իրա պալատը: Էն ջագուքեար պառաւին ու նրա աղջկանն էլ կապիլ ա տալի զաթը պօչիցը, որ տանի սարով, քարով, քոլով վէ գցի, թիքայ թիքայ անի՛ մենծ թիքէն անկածը բերի:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնէք ձեր մա- րազին:

Ասէ Զուկը:

Ընումտ չինում աւալ ժամանակին՝ մի թագաւոր. Էս թա- գաւորը հենց մի մինունար աղայ ա ունենում — էլ զագ չէ:

Կս տղէն որ մենձանում ա, ըինում ութ, իննը տարեկան՝ թագաւորը տալիս ա սրան վարժատուն, կարդալու։ Մի հինգ, մեց տարի էդ տղէն մնում ա վարժատանը. լաւ ուսում տռնում, խելք սովորում՝ վերջը լաւ գիտուն մարդ գուս գալիս որ արար աշխարքումը սրտ հատը գիտուն չինում։

Անց ա կենում մի տարի, էրկու տարի՝ էս թագաւորի աչքերը մի զաֆիլ բռնվում ա, քօռանում։ Աշխարքումը էլ հեքիմ չեմ մնում բերում են՝ սրտ աչքերին ճար, իլլաջ չինում։ Վերջը սալը են առնում, որ Զինումաչինայ քաղաքումը մի Լողմա հեքիմ կայ. թէ լաւացնի նաև կլաւացնի՝ էլ մարդ չէ։

Թագաւորը մարդ ա զրկում Զինումաչինայ քաղաքը, էն Լողմայ հեքմին բերիլ տալի։ Լողմայ հեքիմը ասում ա.

— Թագաւորն ապրած կենայ. լնչքամ գեղ, դարման անեն՝ զուր ա. քու աչքերին ճար չինի. Վնում ա մի բան. թէ որ էն ճարեցիք՝ կլաւանայ. թէ չէ հօ չէ։ — Ծովի միջումը մի Ասկէ Զուկը կայ, թէ կարացիք բռնի բերի, որ մորթեմ նրա արինը քոեմ աչքերիգ՝ կլաւանայ. թէ չէ էլ սաղանալու իլլաջ չըկայ։

Թագաւորը էն սհաթը ջառ ա գոռալ տալի սաղ իրա երկրումը, որ ինչքամ թոռչի կան՝ քօմմայ հաւաքուեն ծովի զրադը, թոռ գցեն։ Աաղ նրա երկրի թոռչիքը հաւաքվում են՝ ծովը թոռ գցում։

Գցում են գցում, մի տարի, էրկու տարի, իրեք տարի, հինգ տարի, մալխասի տասը տարի՝ էն Ասկէ Զուկը չէն կարում հանի։ Վերջը մըն էլ որ թոռը գցում են քաշում, տենում են ինչ — դուս էկաւ մի ձուկը, մի ձուկը. էնքամ սիրուն, էնքամ նաշխուն, որ կասենաս հրեշտակ ըթիէր. կուզենայիր չուտես չխմես՝ հէնց նրա գիւլ ջամալին թամաշ անես. — էնքամ մի սիրունիկ զադ էր։

Թոռչիքը ուրախութիւնից աշխարով մին էլան, որ թագաւորի ուզած ձուկը հանեցին։ Համայ գու արի տես թագաւորի տղէն սեւաստել ա՝ տիսրէ, թէ ո՞նց էս թավուր գեօղալ ձուկը պտի տանեն մորթեն, որ ինչ ա հօր աչքերը լաւանայ։ Տըզի զմիշը չի գալի, վեր ա ունում անսաս Ասկէ Զկանը՝ էլ եղ գցում ծովը։

Թոռչիքը գառը, տխուր գալիս են թագաւորին նազլ անում թէ։

— Թագաւորն ապրած կենայ. մենք էս տասը տարի մեռանք չարչարուելոն՝ անջախ կարացինք Ասկէ Չուկը կալնի, տղէդ էլ եդ գցեց ծովը:

Թագաւորը էս որ լսում ա՛ կատաղում ա՛ հրամայում՝ որ էն սհաթը տղին իրա երկրիցը սուրգիւն անեն՝ քշեն, որ մին էլ նրա երեսը չտենայ:

Թագաւորի հրամանն էր. ի՞նչ կարային անի. — ճամփի հմար ինչ որ պէտքն էր՝ տուին ու տանից գուս արին: Թագաւորի տղէն ա՛ հացից, մացից լցրեց՝ տոպրակը ու ճամփայ ընկաւ: Գնաց ծովի զըրաղովը անց կացաւ՝ ձէն տուեց.

— Ասկէ Չուկը, միաս բարով. ես գնացի:

Էթում ա էթում՝ շատն ու քիչը Աստօծ գիտայ, մի ազրի կշտի սրան մի արաբ առաստ գալի: Թագաւորի տղէն ասում ա՛:

— Բար՛զ, աջողում, արաբ աղպէր:

— Բար՛զ, հազար բարին, թագաւորի ցեղ. էդ ուր էս էթում:

— Խեղճ մարդ եմ. էթում եմ Ստամբօլ՝ աշխատանքի. ահենամ մի քանի շայի ձեռս կընկնի, թէ չէ:

— Չե՞ս գայ իրար հեննայ աղպէր ըլնենք. ինչ որ աշխատենք՝ հալալ աղստօն նման փայ անենք:

— Լաւ, ասեց թագաւորի տղէն. արի ըլնենք. ինչքամ կաշխատենք՝ կէսն ինձ, կէսը քեզ:

Էս երկսով աղպէր էլան՝ գնացին: Գնացին, գնացին, շատն ու քիչը Աստօծ գիտայ՝ հասան Ստամբօլայ քաղաքը: (Ստամբօլը էդ վախտը Աւուումի թագաւորի ձեռին էր:) Ըստէ էրկսով մի օթախ քրեհեցին՝ մէջը կացան: Թագաւորի տղէն էթում էր բանելու՝ արաբը մնում էր տանը, կերակուր, մերակուր էփում, հազրում, որ աղպէրը աշխատանքից գայ՝ ուտեն:

Էդ վախտեքը սալըդ, սուլուզ էր ընկէ քաղաքը, թէ թագաւորի աղջկայ լիզուն բռնուել ա՛ չի խօսում. — ով կարենայ խօսացնի, թագաւորը իրա աղջիկը նրան կայ՝ վրէն էլ օխտը զաթրաբեռ ոսկի. Ավ գնացել ա՛ չի կարացէ խօսացնի — քօմմքի գըլիներն էլլկտրիլ ա տուէ:

Էս բանը որ ընկնում ա արաբի անկաջը՝ միոք ա անում, որ էթայ փորձի, բալքի կարենայ թագաւորի աղջկանը խօսացնի: Աւ մի օր էլ, որ աղպէրը առաւօսը էթում ա իրա բանին՝ ինքն էլ

նրանից թաքուն, վեր ա կենում էթում թագաւորի խնամաքարի վրա նստում։ Թագաւորը հարցնում ա.

— Այ հողածին, խի ես էկէ։

— Թագաւորն ապրած կենայ, էկել եմ աղջկանդ խօսացնեմ։

— Էօքամ մարդիկ էկել են՝ ի՞նչ են չաթէ, որ դու ինչ չաթես։

Գնա, որդի, մեզք ես, ջահէլ ջիվան ես. գնա արեւիդ ձենն ածա։

— Զէ, թագաւորն ապրած կենայ, ես իմ թքածը չեմ լիզի, պահի խօսացնեմ։ թէ չկարացի՝ արինս քեզ հալալ ա.

— Լաւ, ասում ա թագաւորը, որ ինձ չես լսում՝ մեղքն ու վարձը քու շինքը, արի. համայ աղաքուց պահի իմանաս, որ շարթը իրեք հետ ա. — աղջկանս իրեք հետ պահի խօսացնես։

— Լաւ, թող իրեք հետ ըլնի, ասեց արաբը. դարուլ եմ։

Արաբը գնաց դուզ նի մտաւ թագաւորի աղջկայ օթախը. տեհ հաւ ի՞նչ — մի հուրի մալաք աղջիկ, որ չուտես, չխմես՝ հէնց նրա գիւլ ջամալին թամաշ անես՝ նստել ա. քարգայ ա անում։ համայ որ տսես ձէն, ծպտուն չի հանում։ Արաբը դէս մտիկ արեց, դէն մտիկ արեց՝ աչքովլ զադ չընկաւ, մի ժանդոտած շամագանից սավայի։ Գնաց, էգ ժանդոտած շամագանը բերեց դըրեց աղաքը՝ հեննէն խօսաց։

— Բարձվ, ասեց, շամագան աղպէր, քէֆդ հալդ։ Ես շատ վախտ ա իրար չենք տեհէ, ըսկի ի՞նչ թաղայ խարապ։

— Ասսու բարին, արաբ աղպէր, փառք Ասսու, լաւ եմ. գո՞ւ ո՞նց ես. ի՞նչ թաղայ խարար պահի ըլնի. դու ես գոնիցը գալիս՝ թաղայ խարարը ինձ ես հարցնում։ Ես ըսկի դուս գալիս եմ, որ իմանամ աշխարումը ի՞նչ ա ըլնում, ի՞նչ չէ. հէնց էս ա տարէն տաննէրկու ամիս՝ ըստէ վեր ընկած եմ։

— Բաս ըսկի, շամագան աղպէր, հէքաթից, մէքաթից չեն իմանում՝ տսես, անկաջ դնենք։

— Զէ, արաբ աղպէր. ես հէքաթ չեմ գիտայ, թէ դու գիտմա, ասա։

— Լաւ, կասեմ. համայ պահի լաւ անկաջ գնես, հան

— Ասա անկաջ կանեմ. Արաբն ասում ա.

(Նարո-Նակէլ)

Տ. Նար-Նակէլ-անց

Դաշտավայր (4917-24) ուն 4280 կմ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐՅԱՑ ԿԱՓՈՒԴԻ ԿԻԵ ԷԶՄԻՑՆԻ ԽՎԱԳԱՐԵԱԳԱՑ: